

Poetica lui Vasile Romanciuc

Alexandru Burlacu, dr. hab., prof. univ.

Summary

This article is an attempt to approach Vasile Romanciuc's poetry in the context of the time. The author follows the development of images system, poetic self-identity crisis both to and after the collapse of the Soviet empire. For the Eastern Area writer of the 60s rural poetry/prose is, in its inherent conservatism, an expression of its disharmony with the regime, of an innocent „dissidence”. Namely the ethics of the peasant, shaped over hundreds of years, becomes a way of protest in the totalitarian regime, an East-ethics of a poet less committed to the system. Such East-ethics in the total Soviet deficit looms a beginning of controversy, a beginning of a revolt in the dialogue between official literature and intimate literature. The poets of the 70s were not subversive. Their orientation towards other values than those trumpeted by ideology and Soviet propaganda remains subversive. Among „the disabled of the ideological front”, V. Romanciuc is the most remote and most talented poet of the „third eye” generation.

Generația „ochiului al treilea” vine în literatură pe un timp foarte nefavorabil creației, când ochiul acerb al cenzurii devenise hipervigilent. Șaizeciștii basarabeni, chiar dacă nu se arătaseră periculoși, rămâneau incomozi pentru că „se uitau peste Prut”.

Leonid Brejnev, succesorul lui Nikita Hrușciiov, după ce luase puterea în mâini, „strânge șurubul” și reinstaurează „glaciația neostalinistă”. Evenimentele din Cehoslovacia, în primăvara lui 1968, au speriat rău de tot regimul totalitar accelerând, de fapt, înghețul, dacă e să folosim o expresie consacrată, a „dezghețului hrușciiovian”. La Moscova aceste semne se resimt în toate formele vieții spirituale, dar, mai cu seamă, în schimbarea atitudinii înalților diriguitori față de „poezia de estradă” a unui Andrei Voznesenski sau Evgheni Evtușenko, față de revista „Novâi Mir” a lui Aleksandr Tvardovski. Simptomatice se arată discuțiile zgomotoase și scandalul cu Andrei Sineavski. Cei mai cunoscuți șaizeciști ruși, care nu erau „cuminți” și „ascultători”, cad în dizgrație, sunt ignorați discreditându-se sau ostracizându-se, în ultimă instanță, personalități emblematice ale așa-zisului „dezgheț”. În pofida intemperiilor politice, dintre aceștia, nu chiar cu toții, s-au manifestat ca niște oportuniști și, odată cu schimbarea vânturilor politice, ia amploare, după „cortina de fier”, literatura disidentă, un fenomen aproape nesperat sau neștiut pe plaiul mioritic.

În contextul elogiilor „omului nou”, etica țăranului, cristalizată de-a lungul sutelor de ani, devine o modalitate de protest în regimul totalitar, o est-etică a poetului mai puțin devotat sistemului, o etică în spiritul cântecelor lui Vladimir Vâsoțki, de altfel, cu mare audiență în așa-zisa „perioadă a stagnării” (cântece savurate cu mare drag de „invalizii frontului ideologic”). Est-etica aceasta, raportată la deficitul sovietic total, prefigurează un început de polemică (în surdină), o formă de revoltă în dialogul dintre literatura oficială și literatura vieții private. Desigur, departe de noi gândul că șaptezeciștii au fost niște poeți subversivi; subversivă se face orientarea lor către alte valori decât cele trâmbițate de ideologia și propaganda sovietică. În acest sens, Vasile Romanciuc e unul dintre pușinii care nu a scris la comandă și, între șaptezeciști, nu e numai cel mai puțin zgomotos, cel mai retras, dar și cel mai talentat.

Șaptezeciștii vin din poezia șaizeciștilor, predicând în deșert, o etică a convențiilor pure, lipsite de conținut, o modalitate foarte sigură de a se sustrage lumii reale. Și unii și alții cântă patria, țara. Dacă țara în anii 60 are un sens de opoziție cu țara – „Patria Sovietică” din poezia anilor 50, apoi, pentru mai mulți șaptezeciști, țara devine un poetism ușor aluziv sau evaziv, un concept abstract, care mai mult n-are, decât are, o încărcătură precisă; nici tu „patrie nemărginită”, nici tu caracter subversiv. Oricum, la a doua carte, în „Citirea proverbelor”,

măreției imperiale, „patriei nemărginite” i se contrapune „neasemuita baștină”, ideea salvatoare a patriei mici.

„Genealogie” transmitea o etică a convențiilor pure, pe ici-acolo, un etnografism țărănesc, un univers paradisiac. În poezia anilor 60, plugarul/țăranul avea o nuanță polemică, în linii mari, repet, cu ideologia hegemonului, cu clasa muncitoare din poezia lui Emilian Bucov (un exponent al poeziei proletare, un tribun astăzi bine uitat, mult prea mult la modă pe timpul realismului socialist, al „optimismului istoric”). Ceea ce nu văd, sau nu vor să vadă poeții, e că țăranul rămâne totalmente aservit, că el, robul pământului, e cel care îl muncește din greu ca să aibă ce mânca. Această etică se pliază într-un fel de umilință, o dimensiune fundamentală a literaturii rurale. „Omul nou”, un pretins arheu național e tratat ca fiind în supunerea totală a partidului, ceea ce e un neadevăr cras, tot așa cum fals e că același țăran, din întunecata „lumină” a lui Lupan, intra cu inima curată în colhoz.

Plugarul din „Genealogie”, rudă dreaptă cu țăranul sămănătorist, e într-un fel de sărbătoare eternă, îi lipsesc doar hainele albe, chimirul și trișca. Peste tot e bucurie, veselie și cânt. Se pare că țăranul dacă nu cântă, gândește la altceva, dar el nici nu are nevoie să gândească, pentru fericirea lui gândește partidul. „Eterna primăvară”, adolescentină, coincide cu eterna primăvară a comunismului, iar inima poetului e numai „zvâcnet de vioară și simfonii de plug”. Aproape că nu e un text în placheta de debut în care să nu dai de inocențe ca acestea.

Odată cu „Citirea proverbelor” (1979), volumul care îl reprezintă onorabil, se produce o schimbare la față a poeziei lui Romanciuc. Accentele se deplasează de pe o etică a convențiilor pure pe o etică organică, țărănească, atât de intens poetizată nu numai de Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Gheorghe Vodă, Dumitru Matcovschi, iar pe urmele lor și de șaptezeciști. Este adevărat: și în noul volum Romanciuc rămâne „un poet solar”, *imago mundi* având același fundal luminos, de regulă frumos și festiv; dar câte o poezie pare mai evazivă, aluziile și sugestiile „în fața ochiului de vasilisc” - ușor subversive.

De acum încolo mai multe scrieri prudente pot fi lecturate în regim aluziv, dar lupta cu „omniprezenta cenzură” (Vladimir Beșleagă) e pierdută. După 90 încoace și imaginea lumii și statutul eului poetic vor suferi metamorfozări substanțiale. În circumstanțele social-politice noi, eul poetic va încerca mai multe măști, căutând cu deznădejde, în criza identității sale, să surprindă esența tranziției în natura unui *homo sovieticus* polarizat în parvenit și ratat. Lumea, altădată văzută ca un paradis, acum e concepută ca un teatru și, cel mai frecvent – ca un infern. Democrația, în pofida așteptărilor, a făcut din „omul nou” un „balaur cu șapte capete”, sufletul, societatea, elita politică, totul degradează. Poetul îmbracă haina de tribun, ipostază neobișnuită, total nefirească, înșelând așteptările oricărui optzecist, care crede că cine nu poate scrie poezie pură, face etică pură. Reflexul literar al acestui deziderat e copleșitor tocmai în „Olimpul de plastic”, o expresie inspirată de realitățile forțate, contrafăcute, un demers între formule etice și estetice. Tot universul, firea naturală, în viziunea apocaliptică a poetului se artificializează, se bulversează valorile sacre, patriarhale, viața se află în declin total, iar est-etica lumii de odinioară își pierde, se pare, în fața procesului globalizator, orice sens.

În lung-prea-lunga tranziție chiar și „împăratul e-un clown”, lumea e un circ, noi „trăim într-o matrișcă/ întoarsă pe dos:/ din minciuna cea mică,/ scoți minciuna cea mare” („Circ”). Cântecele adolescentin din „genealogie” e înlocuit de cântecul de paiată la vârsta înțelepciunii, cu conștiința că „locuim pe-un sloi de gheață - / minițară plutitoare”, într-o „țară roditoare de secetă”, în drum lung, hopuros și că „deocamdată, avem noroc:/ legile naturii/ nu sunt votate în parlament”, „o inimă se aude/ ca o bombă cu ceas”, „diavolul suflă-n giruete - / spre Rai nu duce

niciun drum”. E tot ce a rămas din „optimismul istoric”. Oricum, poetul, un Pygmalion al cuvintelor nescrise, scrie și rescrie pentru că, deocamdată, nu și-a scris cartea cea mai frumoasă.